

SHIRINMIYA (GLYCYRRHIZA) NING TIBBIYOTDAGI AHAMIYATI

Abduraxmonova Nafisa

*O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali "Biotexnologiya" yo'nalishi
talabasi*

Mamatqulova Iroda Ergashevna

*O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali "Biotexnologiya" kafedrasi
katta o'qituvchisi*

E-mail: abduraxmonovanafisa146@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezisimda dorivor o'simliklar turiga kiruvchi shirinmiya haqida ma'lumotlar keltirilgan. Shirinmiyani xalq tabobatida qo'llanishi haqida va buyuk bobokalonimiz Abu Ali ibn Sinoning o'zining davolash amaliyotida qo'llaganligi haqida ham ma'lumotlar berilgan. Bundan tashqari bu o'simlikni ko'paytirish bo'yicha yurtimizda qanday chora tadbirlar ko'rilyotganligi haqida ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: shirinmiya, Tibet tabobati, tarqalish areali, sho'rlangan tuproq, nektar ajratuvchi, ildizpoyalar, dukkakkdoshlar.

Shirinmiya dorivor o'simlik sifatida juda Qadim zamonlardan ma'lum. Xitoy halq tabobatida bu o'simlik eramizdan 3000 yil avval turli xil hastaliklarni davolashda qo'llanilgan. Shuningdek, shirinmiya o'simligining shifobaxsh xususiyatlari borasida hind va Tibet tabobatida ham ma'lumotlar uchraydi. O'rta asrlarning mashhur olim va tabibi buyuk bobokalonimiz Abu Ali ibn Sino o'zining davolash amaliyotida shirinmiya yer ostki qismlaridan juda keng miqyosda foydalangan. Jumladan oshqazon ichak yaralarini, o'pka va nafas

yo'llari kasalliklarini davolashda shuningdek, peshob haydovchi dorivor vosita sifatida ishlatilgan. Zamonaviy tabobat ham bu o'simlikning o'rni beqiyos bo'lib, farmasevtika sanoati korxonalarida qayta ishlanib turli xil dori vositalari ishlab chiqarilmoqda. Shu bilan birga ko'pgina dorivor yig'malarning asosiy tarkibiy qismlaridan biridir. Mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan so'ng dorivor o'simliklar dehqonchiligiga alohida e'tibor berildi. Chunonchi, Vazirlar Mahkamasining 1995-yil 7-dekabrda shirinmiya o'simligi xom-ashyosiga bo'lgan ichki va tashqi bozor talablarini qondirish maqsadida "O'zbekiston Respublikasida shirinmiya xom-ashyosini yetishtirishni ko'paytirish, chora tadbirlar to'g'risidagi" 453-sonli maxsus qarori qabul qilindi. Ushbu qaror ijrosini ta'minlash haqida "Shifobaxsh" IICHM qoshida tashkil etilgan dorivor o'simliklarga ixtisoslashgan o'rmon xo'jaliklarida shirinmiya o'simliklarida shirinmiya o'simligi ziroat qilinmoqda.

Shirinmiya – dukkakdoshlar oilasiga mansub ko'p yillik o't o'simlik. Feofrast o'z asarlarida bu o'simlikni solodkoviy koren, skifskaya trava, pontiyskaya trava nomi bilan atagan. Mazkur o'simlikni rus tilida – solodka, golaya, o'zbek tilida – shirinmiya, chuchukmiya, qizilmiya, Qoraqalpog'iston avtanom respublikasida esa bo'yan deb atashadi. Shirinmiyaning tarqalish areali juda keng bo'lib, siqib ittifoqning Yevropa qismida, Qrim, Kavkaz, Sibir, Kichik Osiyo, Eron, Afg'oniston, Shimoliy afrikada tarqalgan.

Respublikamiz hududida shirinmiya tipik to'qay o'simligi hisoblanib, asosan Sirdaryo va Amudaryoning quyi qismlarida uchraydi. Shirinmiya polikart o't o'simlik, poyalari yaxshi rivojlangan bo'lib, silindrsimon tuzilishga ega. Poya yog'ochlangan bo'lib balandligi 150-160 sm, ba'zan uning balandligi to'qay sharoitlarda 200sm va undan ham ortadi. Sho'rlangan tuproq sharoitida bu ko'rsatkichlar 50-70sm atrofida qayd etiladi. Barglari murakkab tuzilishga ega. 4-8juft bargchalardan iborat bo'lib, poyalarda ketma-ket joylashgan. Barg

uzunligi 11-18sm, bargchalari tuxumsimon, ellipssimon, atroflari butun, tuklangan, uzunligi 5sm, kengligi 2,5smni tashkil etadi. Gullari oq binafsha rangli, changchilari yirik, og'ir. Kuchli nectar ajratuvchi bo'lganligi sababli asalari va boshqa hashoratlarni o'ziga jalb qiladi. Shirinmiyaning yer ustki qismi hayvonlar uchun to'yimli ozuqa sifatida foydalaniladi. Poya tarkibida 11-18% protein, 10-15% oqsillar, 3,3-9,1% yog' va boshqa foydali birikmalar mavjud. Yer ostki qismi po'slog'I jigarrangli ildiz va ildiz g'oyalardan iborat bo'lib, uzunligi 180-200sm atrofida qayd etiladi. Ildiz va ildizpoyalarida glisirrizin kislotasining miqdori 3-24%, glyukoza 8%, saxaroza 11%, kraxmal 34%, kletchatka 24%ni tashkil qiladi. Suvda ekstratsiyaga uchraydigan moddalarning miqdori 43%ga yetadi.

Respublikamizdan shirinmiya xom ashyosi AQSH, Buyuk Britaniya, Germaniya, Yaponiya, Koreya kabi rivojlangan mamlakatlarga eksport qilinadi. Ta'kidlash joizki, bu o'simlik tuproq sharoitiga talabchan emas. Yer ostki suvlari yaqin, qayta sho'rlangan qishloq xo'jaligi aylanmasidan chiqib qolgan maydonlarda yetishtirib yuqori iqtisodiy samaradorlikka erishish bilan bir qator yerlarning meliorayati bilan shubhasiz, ahamiyatlidir.

Shirinmiya asosan 3xil usul bilan, urug'dan, ildizpoyadan va ko'chat yetishtirish orqali ko'paytiriladi.

Xulosa: Ushbu tezisimdan asosiy xulosa shuki shirinmiya o'simligi dorivor o'simlik hisoblanib, u insonlarni salomatligi uchun juda foydali va shu sababli yurtimiz yerlarida ko'plab yetishtiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. agro-olam.uz/dorivor-shirinmiya-haqida/ sayti. E.Axmedov
2. O'.Axmedov, A.Ergashev, A. abzalov, M.Yulchiyeva, D.Mustafoqulov "Dorivor o'simliklarni yetishtirish texnologiyasi" kitobi.
3. "Dorivor o'simliklarni o'stirish va yetishtirish" kitobi. 62-bet.